

KONCEPCJA JEDNOŚCI KARY OGRANICZENIA WOLNOŚCI W NOWYM MODELU TEJ KARY PO NOWELIZACJI Z 20 LUTEGO 2015 R.

Treść kary ograniczenia wolności w modelu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r. konstruowana była na podstawie dwóch elementów, mających charakter obligatoryjny. Elementem decydującym o dolegliwości tej kary było nałożenie na skazanego obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym. Wyjątkowo, w wypadku osoby zatrudnionej, obowiązek pracy mógł być zastąpiony potrąceniem od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym. Podstawowym elementem kary ograniczenia wolności, stanowiącym jej istotę, był zatem albo obowiązek wykonywania pracy, albo potrącenie wynagrodzenia za pracę, przy czym ta druga forma wykonywania kary ograniczenia wolności stanowiła rozwiązanie o charakterze wyjątkowym (por. art. 34 § 2 pkt 2 i art. 35 k.k. (w dotychczasowym brzmieniu). Drugim, dodatkowym elementem kary ograniczenia wolności, realizującym przede wszystkim funkcję prewencyjną, była grupa dwóch obowiązków. W trakcie wykonywania kary skazany był bowiem zobowiązany do udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary oraz miał zakaz zmiany miejsca stałego pobytu bez

zgody sądu (por. art. 34 § 2 pkt 1 i 3 k.k.). Ponadto obok kary ograniczenia wolności, w celu wzmocnienia wymiaru probacyjnego tejże kary, sąd mógł orzec obowiązki z art. 72 k.k., stosowane co do zasady w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary (por. art. 36 § 2 k.k.).

Nowelizacja Kodeksu karnego, która weszła w życie 1 lipca 2015 r.¹, zdecydowanie zmieniła charakter kary ograniczenia wolności, mimo że jej treść w dalszym ciągu składa się z dwóch elementów obligatoryjnych, a także możliwości orzeczenia obok tej kary określonych obowiązków. Niemniej istotnej modyfikacji uległa przede wszystkim treść podstawowego elementu kary ograniczenia wolności, kształtującego jej dolegliwość.

Stosownie do art. 34 § 1a k.k. kara ograniczenia wolności polega na 1) obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, 2) obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, 3) obowiązku określonym w art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k. lub 4) potrąceniu od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny

¹ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396).

wskazany przez sąd. Jednocześnie, stosownie do art. 34 § 1b k.k., powyższe obowiązki i potrącenie mogą być orzeczone osobno lub łącznie. Oznacza to, że podstawowym elementem kary ograniczenia wolności, stanowiącym jej istotę i wyznaczającym stopień dolegliwości, jest wykonywanie przez skazanego przynajmniej jednego obowiązku z art. 34 § 1a pkt 1–3 k.k. lub potrącenie wynagrodzenia z art. 34 § 1a pkt 4 k.k.² Ze względu na treść art. 34 § 1b k.k. nie ma jednak przeszkód, aby kilka form wykonywania kary ograniczenia wolności, wskazanych w art. 34 § 1a k.k., zostało orzeczonych łącznie, a nawet wszystkie obowiązki z art. 34 § 1a pkt 1–3 k.k. i potrącenie wynagrodzenia z art. 34 § 1a pkt 4 k.k. wyznaczały treść konkretnej kary ograniczenia wolności orzeczonej w wyroku skazującym. Z tego względu powyższe formy wykonywania kary ograniczenia wolności nazywane bywają jej elementami mobilnymi (ruchomymi, zmiennymi)³.

Katalog form wykonywania kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k. wyraźnie łączy treść tej kary z jej nazwą. Odbywanie kary ograniczenia wolności polega bowiem na ograniczaniu możliwości korzystania przez skazanego z różnych wolności. W szczególności powyższa sankcja ingeruje w wolność wyboru miejsca i czasu pracy (obowiązek wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne), wolność wyboru miejsca pobytu oraz swobodnego kształtowania postępowania w ciągu dnia (obowiązek pozostawiania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, wedle harmonogramu ustalonego przez sąd), wolność swobodnego dysponowania wynagrodzeniem ze stosunku pracy (potrącenie od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel

społeczny wskazany przez sąd) czy też prawo do autodeterminacji swoich zachowań (obowiązki z art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k.). Kary ograniczenia wolności nie należy tym samym łączyć jedynie z obowiązkiem wykonywania pracy. W modelu obowiązującym od 1 lipca 2015 r. kara ta może polegać na orzeczeniu względem sprawcy jednej lub kilku form ograniczenia wolności, które nie muszą w jakikolwiek sposób wiązać się z obowiązkiem pracy czy też nawet potrącaniem wynagrodzenia za pracę. Należy tym samym przyjąć, że treścią kary ograniczenia wolności jest zobowiązanie skazanego do określonego rodzaju postępowania, ograniczającego jeden lub kilka aspektów jego wolności, którym to ograniczeniom skazany winien się poddać w okresie wskazanym przez sąd⁴.

Stosownie do art. 34 § 1b k.k. obowiązki z art. 34 § 1a pkt 1–3 k.k. i potrącenie wynagrodzenia z art. 34 § 1a pkt 4 k.k. mogą być orzekane osobno lub łącznie. O ile większych wątpliwości nie budzi sposób orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności w sytuacji, gdy jej treść została ukształtowana przez sąd na podstawie wyłącznie jednego elementu podstawowego z art. 34 § 1a k.k., o tyle liczne problemy pojawiają się w tych sytuacjach, w których treść kary ograniczenia wolności została określona przez sąd na podstawie kilku lub wszystkich form z art. 34 § 1a k.k.

Na wstępie pojawia się konieczność odpowiedzi na pytanie – czy orzeczenie przez sąd w wyroku skazującym kilku form wykonywania kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k. powoduje, że względem sprawcy została orzeczona jedna kara ograniczenia wolności, czy też kilka kar ograniczenia wolności odpowiadających liczbie form jej wykonywania, wskazanych przez sąd w wyroku skazującym, które są odbywane równoległe przez skazane-

² Por. T. Sroka, *Kara ograniczenia wolności*, (w:) *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, teza 4.3.

³ Por. A. Grześkowiak, (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015, s. 297; E. Hryniewicz-Lach, (w:) *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Komentarz do art. 32–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, teza 1 do art. 34.

⁴ Por. R. Giętkowski, (w:) *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. A. Stefański, Warszawa 2015, s. 290; E. Hryniewicz-Lach, (w:) *Kodeks*, teza 1 do art. 34; T. Sroka, *Kara*, teza 4.2.

go. Wbrew pozorom odpowiedź na powyższe pytanie nie jest oczywista, a to przede wszystkim z uwagi na treść przepisów wykonawczych.

Kodeks karny wykonawczy określa odmiennie terminy rozpoczęcia odbywania każdej z form kary ograniczenia wolności, wskazanych w art. 34 § 1a k.k. W wypadku obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne jest to dzień, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy; w wypadku obowiązków określonych w art. 34 § 1a pkt 3 k.k. – dzień uprawomocnienia się wyroku; w wypadku potrącania odpowiedniej części wynagrodzenia – pierwszy dzień okresu, w którym dokonuje się potrącania skazanemu z wynagrodzenia za pracę; natomiast w wypadku obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym, wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego – dzień, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego (por. art. 43k § 6 i art. 57a § 1, 2 i 4 k.k.w.). Jednocześnie w Kodeksie karnym wykonawczym nie została zawarta jakakolwiek regulacja prawna pozwalająca ustalić bieg okresu wykonywania kary ograniczenia wolności w sytuacji, gdy sąd w wyroku skazującym orzekł więcej niż jeden ze sposobów odbywania tej kary z art. 34 § 1a k.k.

Teoretycznie powyższa okoliczność mogłaby prowadzić do wniosku, że w razie orzeczenia przez sąd kilku form wykonywania kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k. łącznie skazany *de facto* byłby zobowiązany do odbywania nie jednej, a kilku kar ograniczenia wolności, odpowiadających liczbie form z art. 34 § 1a k.k. wskazanych przez sąd w wyroku skazującym. Rozwiązanie takie musiałoby się jednak automatycznie wiązać z dopuszczalnością wymie-

nienia względem sprawcy i następnie odbywania przez skazanego dwóch jednakowych kar z katalogu zawartego w art. 32 k.k., orzeczonych za dokładnie to samo przestępstwo, bez możliwości zastosowania jakiegokolwiek mechanizmu redukcyjnego w prawie karnym, w szczególności pozwalającego połączyć owe kary w jedną sankcję⁵. Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca na gruncie przepisów nowelizujących Kodeks karny takiej możliwości nie wyklucza. Istnieje bowiem możliwość orzeczenia względem sprawcy za to samo przestępstwo kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz grzywny (na podstawie art. 33 § 2 lub art. 71 § 1 k.k.), a następnie – w razie negatywnej oceny okresu próby – zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności sąd może zamienić ją na grzywnę (por. art. 75a § 1 k.k.), nie przewidując żadnego mechanizmu połączenia obydwu grzywien. W konsekwencji sprawca może być zobowiązany do równoległego wykonania (zapłaty) dwóch grzywien jako kar za popełnienie tego samego przestępstwa – jednej orzeczonej na podstawie art. 33 § 2 lub art. 71 § 1 k.k., drugiej powstałej z zamiany kary pozbawienia wolności na podstawie art. 75a § 1 k.k.⁶

Niemniej wydaje się, że przeciwko takiej interpretacji świadczy zarówno treść znowelizowanych przepisów Kodeksu karnego, jak i cel, który zamierzał osiągnąć ustawodawca w drodze nowelizacji. Wylczenie form z art. 34 § 1a k.k. następuje w punktach po zwrocie „kara ograniczenia wolności polega na”, co wskazuje, że wymienione w powyższym artykule cztery formy wykonywania kary dotyczą jednej kary ograniczenia wolności, przepis ten zaś nie określa czterech różnych kar ograniczenia wolności. Też tę dodatkowo wzmacnia art. 34 § 1b k.k., który pozwala na orzekanie form wskazanych w art. 34 § 1a jako sposobu odbywania kary ograniczenia wolno-

⁵ Należy zwrócić jedynie uwagę, że dotychczas ustawodawca dopuszczał możliwość orzeczenia dwóch kar za jedno przestępstwo, niemniej nie były to kary tego samego rodzaju. Na przykład obok kary pozbawienia wolności, na podstawie art. 33 § 2 lub art. 71 § 1 k.k., dopuszczalne było i jest wymierzenie grzywny.

⁶ Por. W. Górowski, *Grzywna w kodeksie karnym po nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r.*, (w:) *Nowelizacja*, teza 3.12.

ści łącznie, czyli wspólnie, równoległe. Nie bez znaczenia jest również cel regulacji wskazany w uzasadnieniu projektu nowelizacji Kodeksu karnego. Projektodawca stwierdził bowiem, że „**niezależnie** od obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne lub potrącenia z wynagrodzenia, sąd miałby możliwość orzeczenia obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu w warunkach dozoru elektronicznego”, a także że „określona w projekcie kara ograniczenia wolności może obejmować elementy probacyjne praktycznie tożsame z tymi, którymi dysponuje sąd w wypadku orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”⁷. Powyższe fragmenty uzasadnienia projektu dowodzą, że celem ustawodawcy było dopuszczenie możliwości orzekania w ramach jednej kary ograniczenia wolności kilku różnych form jej wykonywania, skoro na przykład dozór elektroniczny mógłby być orzekany **niezależnie** od obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne.

W konsekwencji należy przyjąć, że wykorzystanie przez sąd przy określeniu treści kary ograniczenia wolności więcej niż jednej formy jej wykonywania z katalogu z art. 34 § 1a k.k. nie powoduje, iż wobec skazanego zostało orzeczone tyle kar ograniczenia wolności, ile sposobów jej wykonywania sąd wskazał w wyroku skazującym. Mimo możliwości skomponowania treści kary ograniczenia wolności z kilku lub wszystkich podstawowych elementów wskazanych w art. 34 § 1a k.k. w dalszym ciągu stanowi ona jedną i niepodzielną karę. Należy opowiedzieć się tym samym za koncepcją jedności kary ograniczenia wolności – mimo możliwości wykonywania jej w kilku różnych formach równoległe, wspólnie, łącznie, wszystkie formy razem składają się na jedną i niepodzielną sankcję⁸. Niezależnie zatem

od ilości obowiązków, jakie skazany będzie musiał wykonywać w trakcie odbywania kary ograniczenia wolności, wszystkie te obowiązki tworzą jedną i niepodzielną karę ograniczenia wolności, liczba i rodzaj obowiązków jest zaś – obok okresu wykonywania kary – wyznacznikiem stopnia jej dolegliwości. Przy takim założeniu winny być interpretowane wszystkie instytucje znajdujące zastosowanie do kary ograniczenia wolności.

Ustawodawca w nowelizacji z 20 lutego 2015 r. zwiększył wymiar kary ograniczenia wolności. Kara ta może być orzekana w przedziale od miesiąca do 2 lat. Górna granica kary ograniczenia wolności została określona jednolicie w niemal wszystkich wypadkach, w których możliwe jest orzeczenie tej kary. Tym samym maksymalny wymiar 2 lat ograniczenia wolności dotyczy zarówno kary przewidzianej jako zagrożenie karne za dane przestępstwo, także przy wykorzystaniu art. 37a k.k., jak i kary ograniczenia wolności nadzwyczajnie obostrzonej (art. 38 § 2 k.k.) i kary łącznej ograniczenia wolności (art. 86 § 1 k.k.).

Pewne wątpliwości budzi rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę, który zdecydował się na określenie na jednakowym poziomie górnej granicy kary ograniczenia wolności zarówno w podstawowym wymiarze tej kary, jak i w wypadku nadzwyczajnego obostrzenia. Rozwiązanie to prowadzi do całkowitego zatarcia różnicy w wymiarze kary w powyższych wypadkach. W uzasadnieniu projektu zostało wskazane, że „wobec ogólnego wydłużenia czasu kary ograniczenia wolności, ze względu na charakter konstytuujących ją obowiązków, projektodawca uważa, że dłuższa perspektywa, przy zmieniających się warunkach na rynku pracy oraz potrzebach na prace społecznie użyteczne, jest niefunkcjonalna”⁹. Powyższy argument należy jednak uznać za chybiony. Po pierwsze, nie wydaje się – w perspektywie

⁷ *Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw*, druk sejmowy nr 2393, s. 10.

⁸ Por. T. Sroka, *Kara*, teza 4.103.

⁹ *Uzasadnienie*, s. 11.

nowelizacji art. 56 k.k.w. i zwiększenia kategorii podmiotów, w których może być wykonywana nieodpłatna, kontrolowana praca na cele społeczne – że nie będą istnieć wystarczające potrzeby na prace społecznie użyteczne, które uzasadniałyby wykonywanie tej pracy przez okres dłuższy niż 2 lata. Po drugie, należy pamiętać, że w nowym modelu kara ograniczenia wolności nie jest obligatoryjnie łączona z obowiązkiem wykonywania pracy – praca na cele społeczne może być tylko jedną z form wykonywania kary ograniczenia wolności, obok innych wynikających z art. 34 § 1a k.k., a nawet kara ta może być orzeczona bez obowiązku z art. 34 § 1a pkt 1 k.k. Nie istnieją równocześnie żadne racje społeczne, które uzasadniałyby ograniczenie wykonywania obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k. czy też potrącenia wynagrodzenia z art. 34 § 1a pkt 4 k.k. do okresu jedynie 2 lat, w szczególności jeżeli miałby to być wymiar kary nadzwyczajnie obostrzonej. W konsekwencji należy uznać, że nie ma żadnych racji kryminalnopolitycznych, które uzasadniałyby ograniczenie maksymalnego wymiaru kary ograniczenia wolności nadzwyczajnie obostrzonej do 2 lat, a tym samym zrównanie górnej granicy kary w normalnym i obostrzonym wymiarze. Pewna różnica między karą ograniczenia wolności w wymiarze podstawowym a karą ograniczenia wolności nadzwyczajnie obostrzoną może być jedynie oddana przez sąd na etapie określania dolegliwości tej kary. Wybór większej liczby obowiązków z art. 34 § 1a k.k. może bowiem prowadzić do wzrostu poziomu dolegliwości kary ograniczenia wolności, mimo braku wydłużenia okresu jej wykonywania.

Powyższe wątpliwości pojawiają się także w związku z górną granicą kary łącznej ograniczenia wolności, która również została określona na 2 lata. W wypadku łączenia choćby dwóch kar ograniczenia wolności, orzeczonych w górnych granicach ustawowego zagrożenia, sąd będzie zmuszony do stosowania zasady asperacji, a nawet pełnej absorpcji. Nie

wydaje się, aby rozwiązanie takie było uzasadnione z kryminalnopolitycznego punktu widzenia¹⁰. Niemniej także w tym wypadku sąd może wzmocnić dolegliwość kary łącznej ograniczenia wolności w stosunku do kar jednostkowych, nie mogąc wydłużyć okresu jej wykonywania powyżej 2 lat, przez określenie treści kary łącznej przy wykorzystaniu więcej niż jednej formy z art. 34 § 1a k.k., na co zezwala art. 86 § 3 k.k. *in fine*.

Ze względu na to, że w wypadku orzeczenia kilku form wykonywania kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k. łącznie skazanemu wymierzana jest mimo wszystko jedna i niepodzielna kara ograniczenia wolności, wymiar kary (okres ograniczenia wolności), wyznaczany przez sąd na podstawie określonego w art. 34 § 1 k.k. przedziału od miesiąca do 2 lat, dotyczy całej kary ograniczenia wolności, a zatem co do zasady wszystkich form z art. 34 § 1a k.k. wskazanych w wyroku skazującym. Oznacza to, że niezależnie od liczby orzeczonych względem sprawcy obowiązków z art. 34 § 1a k.k. lub potrącenia wynagrodzenia, wszystkie winny być wykonywane przez okres, na jaki została orzeczona cała kara ograniczenia wolności. Wyjątek w tym zakresie dotyczy obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, który – stosownie do art. 35 § 3 k.k. – nie może trwać dłużej niż 12 miesięcy. W związku z tym o ile sama kara ograniczenia wolności może być orzeczona w wymiarze do 2 lat, o tyle zastosowany w ramach niej dozór elektroniczny – tylko w wymiarze do 12 miesięcy. Po upływie czasu wykonywania obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, jeżeli nie upłynął jeszcze okres wykonywania całej kary ograniczenia wolności, skazany będzie zobowiązany do wykonywania innych obowiązków lub potrącenia wynagrodzenia z art. 34 § 1a k.k., które zostały względem nie-

¹⁰ Por. M. Bielski, (w:) M. Bielski, P. Kardas, *Kara łączna i ciąg przestępstw*, (w:) *Nowelizacja*, teza 13.224.

go orzeczone jako element kary ograniczenia wolności, ewentualnie – jedynie do realizacji obowiązków z art. 34 § 2 k.k.¹¹

W związku z regulacją art. 34 § 1b k.k., upoważniającego sąd do określenia treści kary ograniczenia wolności na podstawie jednego lub kilku elementów podstawowych z art. 34 § 1a k.k., zasadnicze problemy pojawiają się z ustalaniem początku i końca biegu okresu odbywania kary ograniczenia wolności. Należy bowiem zauważyć, że przepisy Kodeksu karnego wykonawczego określają odmienne sposoby ustalania pierwszego dnia biegu okresu odbywania kary ograniczenia wolności dla każdej z form wymienionych w art. 34 § 1a k.k. Jednocześnie brak jest jakichkolwiek reguł kolidujących wskazujących sposób ustalania biegu okresu odbywania tej kary, jeżeli sąd zastosował co najmniej dwie formy z art. 34 § 1a k.k., przepisy wykonawcze zaś inaczej określają początek odbywania kary w każdej z form lub też działania sądu i sądowego kuratora zawodowego w postępowaniu wykonawczym nie pozwoliły na rozpoczęcie odbywania kary ograniczenia wolności w każdej z orzeczonych form w tym samym dniu.

Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym początkiem odbywania kary ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne jest dzień, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy; w wypadku obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym, wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego – dzień, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego; w wypadku obowiązków określonych w art. 34 § 1a pkt 3 k.k. – dzień uprawomocnienia się wyroku; nato-

miast w wypadku potrącania odpowiedniej części wynagrodzenia – pierwszy dzień okresu, w którym dokonuje się potrącenia skazanemu z wynagrodzenia za pracę (art. 43k § 6 i art. 57a § 1, 2 i 4 k.k.w.).

Odpowiednie ukształtowanie przez sąd i sądowego kuratora zawodowego postępowania wykonawczego może doprowadzić do sytuacji, w której na przykład dzień, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy, będzie się pokrywał z dniem, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego¹². Niemniej ustawodawca nie nałożył na organy prowadzące i nadzorujące postępowanie wykonawcze obowiązku takiego ukształtowania sposobu odbywania kary ograniczenia wolności, a nadto – w pewnych konfiguracjach elementów z art. 34 § 1a k.k. – ustalenie jednego dnia jako początku realizacji każdej z form kary ograniczenia wolności orzeczonej przez sąd w wyroku skazującym nie będzie w ogóle możliwe. Jako przykład można podać sytuację, w której sąd orzekł wobec skazanego karę ograniczenia wolności w wymiarze 6 miesięcy w postaci obowiązku z art. 72 § 1 pkt 4 k.k. (art. 34 § 1a pkt 3 k.k.) oraz obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego (art. 34 § 1a pkt 2 k.k.). Początek wykonywania kary ograniczenia wolności w formie z art. 34 § 1a pkt 3 k.k. rozpoczyna się w dniu uprawomocnienia się wyroku, natomiast w formie obowiązku z art. 34 § 1a pkt 2 k.k. – w dniu, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego. W takiej konfiguracji oczywiste jest, że nigdy nie będzie możliwe rozpoczęcie odbywania przez skazanego po-

¹¹ Por. T. Sroka, *Kara*, tezy 4.22–4.24.

¹² Na przykład sądowy kurator zawodowy, posiadając informację z sądu oraz od podmiotu dozoru o planowanym terminie uruchomienia środków technicznych niezbędnych do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego, może na podstawie art. 57 § 1 k.k.w. określić taki termin rozpoczęcia pracy, aby pokrywał się on z dniem, w którym zostaną uruchomione powyższe środki techniczne.

wyższych form kary ograniczenia wolności w tym samym dniu, bowiem przed dniem prawomocności wyroku sąd i sądowy kurator zawodowy nie mają jakichkolwiek podstaw do podjęcia czynności niezbędnych do stworzenia warunków umożliwiających wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego, z dniem zaś uprawomocnienia się wyroku, kiedy aktualizują się dopiero przesłanki do podjęcia powyższych czynności, już rozpoczyna bieg okres odbywania obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k.

Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że pomiędzy dniem uprawomocnienia się wyroku a dniem, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego, może upłynąć nawet kilka miesięcy. Związane jest to z koniecznością określenia w toku postępowania wykonawczego, czy warunki techniczne oraz socjalno-bytowe umożliwiają odbywanie kary w ramach dozoru elektronicznego. Ponadto co do zasady konieczne jest uzyskanie zgody od osób pełnoletnich wspólnie zamieszkujących ze skazanym na wykonywanie kary w formie dozoru elektronicznego (art. 43h § 3 i 6 k.k.w.), co może nastąpić w okresie 3 miesięcy (por. art. 43zb § 1 pkt 2 k.k.w.)¹³. W konsekwencji w wypadku orzeczenia kary ograniczenia wolności na okres 6 miesięcy w formie obowiązków z art. 34 § 1a pkt 2 i 3 k.k. całkiem realnie może wystąpić sytuacja, w której po upływie 3 miesięcy, czyli połowy orzeczonej kary, od dnia prawomocności wyroku, czyli początku odbywania kary w formie obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k., w dalszym ciągu nie nastąpi rozpoczęcie wykonywania dozoru elektronicznego względem skazanego.

W związku z powyższym pojawia się pytanie o sposób obliczania okresu odbywania

całej kary ograniczenia wolności, a także każdej z form jej wykonywania, jeżeli sąd określił w wyroku skazującym treść tej kary na podstawie co najmniej dwóch form z katalogu z art. 34 § 1a k.k. Wydaje się, że możliwe są w tym zakresie dwa rozwiązania.

Rozwiązanie pierwsze zakłada, że każda z form kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k., orzeczona przez sąd w wyroku skazującym, winna być odbyta przez skazanego dokładnie przez taki sam okres, odpowiadający wymiarowi całej kary ograniczenia wolności, z zastrzeżeniem art. 35 § 3 k.k.¹⁴ W związku z tym orzeczenie kary ograniczenia wolności w wymiarze wynikającym z art. 34 § 1 k.k., przy uwzględnieniu treści art. 35 § 3 k.k., powodowałoby, że każda z form wykonywania tej kary z art. 34 § 1a k.k., jeżeli tylko została orzeczona przez sąd w wyroku skazującym, winna być odbyta przez skazanego przez okres, na jaki została wymierzona cała kara ograniczenia wolności (z zastrzeżeniem, że dozór elektroniczny winien być odbyty w wymiarze wskazanym w wyroku skazującym, wynikającym z art. 35 § 3 k.k., a zatem nie dłużej niż przez 12 miesięcy). Rozwiązanie takie mogłoby jednak często prowadzić do sytuacji, w której okres efektywnego wykonywania całej kary ograniczenia wolności byłby dłuższy niż okres orzeczony w wyroku skazującym, ze względu na sekwencyjne wdrażanie do wykonania poszczególnych form tej kary określonych w wyroku. W podanym wcześniej przykładzie, w razie orzeczenia kary ograniczenia wolności w wymiarze 6 miesięcy w formie obowiązków z art. 34 § 1a pkt 2 i 3 k.k., jeżeli dzień, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego, nastąpił 3 miesiące od dnia uprawomocnienia się wyroku, kara ograniczenia wolności byłaby efek-

¹³ Szerzej na temat warunków umożliwiających stosowanie dozoru elektronicznego w ramach kary ograniczenia wolności por. K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny*, (w:) *Nowelizacja*, tezy 8.55–8.76.

¹⁴ Należy bowiem pamiętać, że niezależnie od wymiaru kary ograniczenia wolności obowiązek pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, może być wykonywany jedynie przez 12 miesięcy.

tywnie wykonywana w sumie przez 9 miesięcy. Przez pierwsze 3 miesiące od dnia uprawomocnienia się wyroku skazany byłby zobowiązany do realizacji obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k., po upływie 3 miesięcy, w dniu, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego, zacząłby również realizować obowiązek z art. 34 § 1a pkt 2 k.k., po upływie zaś kolejnych 3 miesięcy zakończyłby wykonywanie obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k., niemniej w dalszym ciągu stosowany byłby względem niego przez kolejne 3 miesiące dozór elektroniczny, do upływu 6 miesięcy od rozpoczęcia stosowania dozoru elektronicznego. W konsekwencji mimo orzeczenia kary ograniczenia wolności w wymiarze 6 miesięcy, okres jej rzeczywistego odbywania przez skazanego wynosiłby 9 miesięcy.

Rozwiązanie drugie zakłada z kolei, że każda z form kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k., orzeczona przez sąd w wyroku skazującym, winna być odbywana przez skazanego jedynie do upływu okresu, na jaki została orzeczona cała kara, liczonego od dnia rozpoczęcia odbywania pierwszej z form wskazanej przez sąd, z zastrzeżeniem art. 35 § 3 k.k. W związku z tym orzeczenie kary ograniczenia wolności w wymiarze wynikającym z art. 34 § 1 i art. 35 § 3 k.k. powodowałoby, że kara ta mogłaby być efektywnie wykonywana tylko i wyłącznie przez okres wskazany przez sąd w wyroku skazującym. Określenie przez ustawodawcę różnych momentów rozpoczęcia odbywania poszczególnych form kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k. nie mogłoby bowiem prowadzić do sytuacji, w której rzeczywisty okres ograniczenia wolności, ze względu na sekwencyjne wdrażanie do wykonania poszczególnych form kary ograniczenia wolności, byłby dłuższy niż wymiar całej orzeczonej kary. W podanym wcześniej przykładzie, w razie orzeczenia kary ograniczenia wolności w wymiarze 6 miesięcy w formie obowiązków z art. 34 § 1a pkt 2 i 3 k.k., jeżeli dzień, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektro-

nicznego, nastąpił dopiero 3 miesiące od dnia uprawomocnienia się wyroku, a zatem rozpoczęcia odbywania obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k., kara ograniczenia wolności i tak musiałaby być wykonywana jedynie przez 6 miesięcy. Przez pierwsze 3 miesiące od dnia uprawomocnienia się wyroku skazany byłby zobowiązany do realizacji obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k., po upływie 3 miesięcy zacząłby również realizować dozór elektroniczny, zakończenie odbywania kary nastąpiłoby zaś z upływem 6 miesięcy od rozpoczęcia realizacji obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k., który jako pierwszy został wdrożony do wykonania, niezależnie od tego, że dozór elektroniczny był wykonywany jedynie przez 3 miesiące. Okres rzeczywistego ograniczenia wolności i tym samym efektywnego odbywania kary nie mógłby bowiem trwać dłużej niż 6 miesięcy określonych przez sąd w wyroku skazującym.

Powyższy dylemat należy rozwiązać, odwołując się właśnie do koncepcji jedności kary ograniczenia wolności. Skoro mimo możliwości wykonywania jej w kilku różnych formach łącznie, równolegle, stanowi ona jedną i niepodzielną sankcję, to również okres wykonywania kary ograniczenia wolności winien być ustalany w odniesieniu do całej kary, a nie odrębnie do poszczególnych jej elementów składowych. Orzeczenie przez sąd kilku form wykonywania kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k. nie powoduje, że sprawcy zostało wymierzone i następnie względem niego jest wykonywane kilka kar, ale wyłącznie jedna. Wymiar kary ograniczenia wolności wyznacza tym samym maksymalny okres, w którym względem skazanego mogą być stosowane różne formy ograniczenia wolności. Wyjątkiem w tym zakresie jest jedynie obowiązek pozostawiania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, który nie może trwać dłużej niż 12 miesięcy, niemniej również nie może być stosowany dłużej niż okres, na jaki orzeczono karę ograniczenia wolności.

Powyższą interpretację potwierdzają również względy gwarancyjne. Zasady wykony-

wania kar i sposób procedowania organów w postępowaniu wykonawczym nie mogą prowadzić do sytuacji, w której cała kara ograniczenia wolności byłaby efektywnie odbywana przez skazanego przez okres dłuższy niż wskazany przez sąd w wyroku skazującym. Reguły wykonywania kar, a także działania faktyczne organów wykonawczych prowadzące do sekwencyjnego wdrażania do wykonania poszczególnych form kary ograniczenia wolności z art. 34 § 1a k.k., nie mogą bowiem modyfikować wynikającego z treści wyroku skazującego wymiaru kary na niekorzyść skazanego, prowadząc do dłuższego okresu odbywania kary.

W związku z tym należy uznać, że początek odbywania kary ograniczenia wolności następuje z dniem, w którym rozpoczyna się wykonywanie pierwszej z jej form wskazanych przez sąd w wyroku skazującym. Dzień ten jest liczony od dnia, w którym następuje początek odbywania chronologicznie pierwszego ze sposobów ograniczenia wolności z katalogu z art. 34 § 1a k.k., orzeczonego przez sąd w wyroku skazującym, zgodnie z zasadami wynikającymi z art. 43k § 6 i art. 57a § 1, 2 i 4 k.k.w. Automatycznie dzień rozpoczęcia wykonywania pierwszego z obowiązków określonych w art. 34 § 1a pkt 1–3 k.k. lub potrącenia wynagrodzenia z art. 34 § 1a pkt 4 k.k. jest początkiem biegu okresu odbywania całej kary ograniczenia wolności, w wymiarze określonym przez sąd w wyroku skazującym. Zakończenie odbywania całej kary ograniczenia wolności następuje bezwzględnie z upływem okresu, na jaki została orzeczona, liczonym od dnia rozpoczęcia odbywania chronologicznie pierwszej formy tej kary.

W związku z powyższym należy przyjąć, że o odbyciu przez skazanego całej kary ograniczenia wolności decyduje czas efektywnego ograniczenia wolności, a nie ilość i intensywność form jej ograniczenia oraz okres stosowania poszczególnych ograniczeń. Zakończenie wykonywania kary ograniczenia wolności,

z uwagi na upływ okresu wskazanego przez sąd w wyroku skazującym, liczonego od dnia rozpoczęcia odbywania pierwszej z orzeczonych form, następuje niezależnie od tego, czy skazany w ogóle rozpoczął wykonywanie pozostałych form kary ograniczenia wolności określonych w wyroku skazującym, a także w jakim wymiarze formy te zostały przez skazanego dotychczas odbyte. W konsekwencji możliwa jest sytuacja, w której do zakończenia odbywania kary ograniczenia wolności dojdzie nawet wówczas, gdy skazany w ogóle nie rozpoczął odbywania jednej lub kilku form tej kary z art. 34 § 1a k.k., orzeczonych w wyroku skazującym, lub odbywał je przez okres krótszy niż wynikający z orzeczenia sądowego. Odmienna interpretacja prowadziłaby bowiem do sytuacji, w której okres efektywnego odbywania kary ograniczenia wolności byłby dłuższy niż wymiar kary orzeczony w wyroku skazującym, co stanowiłoby naruszenie zasad gwarancyjnych w prawie karnym oraz prowadziłoby do naruszenia koncepcji jedności kary ograniczenia wolności¹⁵.

Wobec powyższego w podanym wcześniej przykładzie w razie orzeczenia kary ograniczenia wolności w wymiarze 6 miesięcy w formie obowiązków z art. 34 § 1a pkt 2 i 3 k.k., jeżeli dzień, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego, nastąpił 3 miesiące od dnia uprawomocnienia się wyroku, początek biegu 6-miesięcznego okresu odbywania kary następuje z dniem prawomocności wyroku, zgodnie z art. 57a § 2 k.k.w., wówczas bowiem rozpoczyna się odbywanie obowiązku z art. 34 § 1a pkt 3 k.k. Po upływie okresu 6 miesięcy kara uważana jest za odbytą w całości, niezależnie od tego, że względem skazanego jedynie przez 3 miesiące wykonywany był dozór elektroniczny.

Koncepcja jedności kary ograniczenia wolności nie ma znaczenia wyłącznie dla ustalania biegu okresu odbywania tej kary. Znajduje ona zastosowanie także na przykład dla oceny

¹⁵ Por. T. Sroka, *Kara*, teza 4.26 i 4.104.

przesłanek fakultatywnego lub obligatoryjnego zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności, a także przesłanek udzielenia przerwy w odbywaniu tej kary lub odroczenia

jej wykonania. Niemniej szczegółowa analiza tych zagadnień przekracza ramy niniejszego opracowania i w tym zakresie należy odesłać do literatury przedmiotu¹⁶.

¹⁶ Por. tamże, tezy 4.105–4.112.

Summary

Tomasz Sroka

THE CONCEPT OF UNIFORMITY OF THE PENALTY OF LIMITATION OF LIBERTY ACCORDING TO THE NEW MODEL OF THAT TYPE OF PENALTY IN THE AMENDMENT OF THE 20TH OF FEBRUARY 2015

This article discusses the problem of a community sentence in the model that will be binding from 1st July 2015. It has been emphasized that the content of a community sentence can be established by the court based on four key elements from art. 34 § 1a of the criminal code, which, in addition, can be pronounced together in any configuration. In consequence, it is necessary to adopt the concept of the unity of a community sentence – despite a possibility of pronouncing it simultaneously in a few different forms provided for by art. 34 § 1a of the criminal code, it still remains one indivisible sanction. In the article, it has been indicated that the above-mentioned concept is of a key importance for determining the course of the period of a community sentence as well as applying other institutions in the course of enforcement proceedings.

KEY WORDS: community sentence, the concept of the unity of a community sentence, penalty execution period

POJĘCIA KLUCZOWE: kara ograniczenia wolności, koncepcja jedności kary ograniczenia wolności, okres wykonywania kary